самостійну дорогу життя і залишатиметься лише пасинком чужих народів. Зважаючи на це, навчання рідною мовою вважав головним принципом організації народної освіти. Намагаючись втілити цей принцип у життя, видав «Історію українського народу», «Коротку історію України», «Ілюстровану історію України», інші навчально-методичні посібники. Написав низку статей, у яких обстоював виховну роль історичної пам'яті українського народу. Згодом об'єднав їх у збірки: «Хто такі українці й чого вони хочуть», «На порозі Нової України», «Вільна Україна».

Намагаючись донести слово української науки та освіти до читача, ініціював у 1899 р. створення «Української Видавничої Спілки» – першого в Україні українського видавництва. Таким чином намагався показати, що саме мова та історія рідного народу зможе виховати громадянина держави [3].

Всі вищезазначені особи нам більше відомі як політики, письменники та громадські діячі, але їх педагогічний вплив на українське громадянське виховання є безцінним. Вони розуміли, що виховання громадянина є першочерговим завданням держави. Виховання рідним словом займало в їх педагогічній думці особливе місце, адже рідна мова несе у собі дух народу і його спадщину. Виховати громадянина – це виховати патріота, який буде любити і розуміти свою державу.

Згадуючи педагогічні думки минулого особливе місце займають вчення двох геніїв радянської педагогіки, які стали вчителями для всіх сучасних педагогів. Звісно – це Макаренко і Сухомлинський. Ці два «вчителя» перевернули всю педагогіку і розкрили багато секретів виховання і навчання.

Антон Семенович Макаренко як видатний український педагог, класик української та світової педагогіки робив усе можливе, щоб виховати справжнього громадянина своєї Вітчизни - людину морально стійку, працьовиту, творчу, колективістську, всебічно розвинену. Його погляди на мету й основні завдання виховання співзвучні з вимогами сучасного Закону України «Про освіту», Державної національної програми «Освіта», Концепції національного виховання, в яких наголошується, що метою виховання в сучасній українській школі є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору [4]. Певна річ, на перше місце у всіх державних документах, присвячених проблемам освіти, навчання й виховання в загальноосвітній і вищій школі ставиться виховання громадянина незалежної Української держави, формування у нього самоусвідомлення в необхідності оволодіння українською мовою як найкращим виразником духовної культури народу [1; 36].

У свою чергу В. Сухомлинський свою педагогічну концепцію будував на високогуманних та демократичних засадах. Він органічно поєднував класичну і народну педагогіку. Особливу увагу В.Сухомлинський приділяє школі як осередку культури. Проте цю роль, на його думку, вона може виконати лише за умови, що в її діяльності пануватимуть чотири культи: Батьківщини, Людини, Матері й рідного Слова. Громадське бачення світу – це жива плоть і кров моральності, наголошував педагог і прагнув, щоб вихованці не тільки розуміли добро і зло, справедливість і несправедливість, ненависть до соціального зла, безчестя, несправедливості. Педагог вважав, що без усвідомлення величної ідеї Батьківщини людина не може бачити часточку своєї рідної Вітчизни у рідному селі, у рідному місті, вона не відчуває гарячої потреби щось зробити для звеличення України. Він створював умови для розвитку, формування активної громадянської позиції кожного вихованця. Громадянське життя – ціла ділянка виховної роботи. В.Сухомлинський завжди прагнув до органічної єдності громадянських думок, почуттів і діяльності, щоб почуття, переживання знаходили свій вияв у благородних вчинках, у праці для людей, для суспільства, для Вітчизни [2; 120].

Висновки. У сьогоднішніх умовах розбудови громадянського суспільства становлення патріотизму, національної самосвідомості юних громадян має стати центральним нервом усієї діяльності навчального закладу, а недостатня увага до цього надзвичайно важливого аспекту сприяє поглибленню духовної кризи молодих поколінь.

Поняття патріотизму виражає найвищу і найсильнішу духовну силу, що зумовлює активну життєву позицію людини. Завдяки почуттю патріотизму людина стає сильною, здатною творити і розбудовувати свою національну державу, що виступає гарантом стабільності й могучості народу, його безсмертя.

Сьогоднішньому суспільству потрібно зрозуміти важливість громадянського виховання. Історія нас вчить, що виховання патріотичних почуттів у молодого покоління є надзвичайно важливою справою. У всі часи громадянське виховання відігравало провідну роль у розвитку суспільства. Воно покликано виховувати у молодої людини високі моральні ідеали, почуття любові до своєї Батьківщини, потреби у служінні їй. Відомо, що основні риси громадянина формуються в молодому віці, під впливом загальнонародних, національних цінностей, у взаємодії особистості із суспільством, яке на кожному етапі представляють сім´я, школа, різноманітні колективи. Таким чином ми бачимо, що проблемою громадянського виховання потрібно займатися якомога раніше і вона повинна бути винесеною на загальнодержавний рівень.

Список використаних джерел:

1. Макаренко А.С Теория и практика коммунистического воспитания / А.С. Макаренко– К.: Радянська школа, 1985. — 276 с.
2. Сухомлинський В.А. Избранное / В.А. Сухомлинський– К.: Радянська школа, 1985. — 560 с.
3. Refine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: www.refine.org.ua – назва з екрана.
4. Освіта. ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: http://ru.osvita.ua/ – назва з екрана.

УДК 78.067

О.В. Погода, О.О. Цуранова

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВИКОНАВСЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МУЗИКАНТА-ІНСТРУМЕНТАЛІСТА

Анотація. *У статті висвітлюється розвиток виконавських здібностей як умови професійної майстерності музиканта-інструменталіста. Розвиток виконавських здібностей музиканта-інструменталіста інтегрує в собі професійні й особистісні риси виконавця, які спрямовані на відтворення художніх ідей та образів музичного твору.*

Ключові слова: *виконавські здібності, музикант-інструменталіст, сценічна майстерність.*

Pogoda O.., Tsuranova O. Some aspects of the performing abilities as a condition of professional skill of the musician-instrumentalist.

The article deals with the development of executive abilities as a condition of professional skill-instrumentalist musician. The development of executive skills-instrumentalist musician integrates a professional musician and personality traits that aim to reproduce artistic ideas and images in music.

Key words: *performance capabilities, musician-instrumentalist, stage, trade.*

Постановка проблеми. Теорія музичного виконавства займає є особливе місце в охопленні цілої низки складних проблем, вирішення яких вимагає різних наукових підходів і спільних зусиль спеціалістів у галузі естетики, психології, педагогіки, музикознавства.

Музикант-виконавець – це художник-інтерпретатор, який здатний творчо осмислити авторський текст і реалізувати його в концертному виступі. Концертний виступ є однією з основних закономірностей музично-виконавської діяльності й передбачає мобілізацію зусиль виконавця, використання музично-теоретичних знань, практичних умінь та навичок.

На сучасному етапі проблема формування, розвитку та вдосконалення виконавського апарату музиканта-інструменталіста розглядається в руслі системного аналізу музично-виконавських процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування виконавських здібностей розглядалася на основі педагогічних (Л. Арчажнікова, О. Апраксіна, А. Гордійчук, Т. Рязанова, Ю. Алієв та ін.) і мистецтвознавчих (Б. Асаф'єв, Г. Єрмакова, І. Ляшенко, А. Сохор та ін.) тлумачень музичної культури особистості; теорії виконавського мистецтва (В. Бєлікова, О. Бодіна, Є. Гуренко, Н. Корихалова, Є. Ліберман, Л. Мазель, Я. Мільштейн, В. Ражніков та ін.). Аналіз робіт у представлених наукових напрямах дозволив установити особистісний характер виконавських здібностей музиканта-інструменталіста й розглядати їх як складне, системне утворення.

Основою створення методики формування виконавських здібностей музикантів стали роботи А. Каузової (методика музично-виконавського мистецтва); А. Малинковської (фортепіанно-виконавське інтонування); В. Муцмахера (удосконалення музичної пам'яті в процесі навчання гри на фортепіано); С. Савшинського (робота піаніста над музичним твором); В. Петрушина, А. Сохора (проблеми музичного мислення у виконавстві); К. Тарасової (музичні здібності виконавця); Г. Ципіна (проблема психологічної творчості музиканта-виконавця) та ін.

Успіх у розвитку виконавської майстерності музиканта-інструменталіста залежить від методичних прийомів, які використовує педагог у роботі з учнем, а також від зусиль самого виконавця. Саме розуміння структури виконавських здібностей дозволяє педагогу правильно визначати й вирішувати художньо-педагогічні завдання для досягнення сценічної майстерності

У зв'язку з цим **метою** статті є висвітлення певних чинників розвитку виконавських здібностей у формуванні професійної майстерності музиканта-інструменталіста як запоруки успіху концертного виступу.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи виконавську діяльність музиканта-інструменталіста, С. Савшинський визначає необхідність наявності певних здібностей таких як художні (проникливість, змістовність, артистичність, емоційність виконання); технічні (віртуозність і бездоганність виконання); естетичні (темброве багатство звучання, нюансування) [9]. М. Арановський і А. Сохор велику увагу приділяють інтелектуальним процесам у роботі музиканта-виконавця, підкреслюючи, що в їх основі лежить „мовний шар музичного мислення", що здійснює музичну, зокрема, виконавську комунікацію [2;10].

В. Ражніков додає за необхідне розвиток загальних художніх й творчіх здібностей, музично-образного мислення та уяви виконавця-інструменталіста [7].

Л. Бочкарьов, Є. Бєлан проводять пошук обґрунтування психологічних умов підготовки музиканта до публічних виступів [4; 3].

О. Ковальов виокремлює опорні, провідні й допоміжні компоненти щодо формування музично-виконавської майстерності виконавця. Так, опорними компонентами він уважає природну чуйність слухових аналізаторів, образну пам'ять і сенсомоторні якості рук; провідними він називає художньо-образне мислення й творчу уяву; допоміжними вважаються емоційний настрій і ставлення до музичного твору [6]. Узагалі, їх співвідношення може змінюватися в процесі розвитку виконавських умінь та навичок.

Основою комплексу виконавської майстерності музиканта-інструменталіста є музичний слух, почуття ритму, музична пам' ять, здібності читання тексту, відчуття форми музичного твору, художня уява й інтерпретаційні навички. У свою чергу, будь-яка здібність – це складне утворення компонентів загальної обдарованості й особистісних якостей. Трансформуючись у спеціальні музичні здібності, вони сприяють їх розвитку: від елементарних до більш складних і забезпечують їх поєднання в цілісну систему [6, с. 62]. Отже, тут простежуються риси системного підходу до проблеми розвитку виконавських здібностей музиканта-інструменталіста а саме: загальні (інтелектуальні), спеціальні (музичні) і, власне, виконавські.

На нашу думку, більш ґрунтовно виявив сутність виконавських здібностей як чинника сценічної майстерності Ю. Цагареллі. Науковець уважає, що музикант проходить кілька етапів розвитку: формування нервової системи та її якостей у переднатальний період; формування психічних процесів і загальних компонентів здібностей у перші місяці життя; сприйняття музики на сенсорному рівні на першому році життя; розвиток музичних здібностей за умов систематичного прослуховування музики з 3-річного віку; формування музично-виконавських здібностей на початковому етапі навчання гри на інструменті [11].

За даними досліджень Ю. Цагареллі, виконавські здібності складаються з психомоторних здібностей, надійності концертного виконання й артистизму. Психомоторні здібності музиканта-інструменталіста виявляються в м'язовій силі виконавського апарату музиканта, в оволодінні різноманітними засобами звуковидобування, швидкості, спритності й координації рухів, витривалості та пам'яті.

Надійність виконавця-інструменталіста визначається бездоганністю виконання концертної програми. Умовами успіху сценічної майстерності є ґрунтовна підготовка, саморегуляція, стабільність, психоемоційна стійкість.

Артистизм Ю. Цагареллі визначає як здатність впливати на публіку засобами талановитого вираження внутрішнього змісту художнього образу на засадах сценічного перевтілення. Артистизм полягає в сценічному перевтіленні, сценічних рухах і сценічній увазі. Тобто, сценічне перевтілення – це здатність виконавця-інструменталіста діяти за логікою змісту музичного образу. Сценічні рухи пов'язані зі змістом музики й впливають на її сприйняття слухачами.

Сценічна увага розуміється як зосередженість музиканта на тих чи інших об'єктах, які пов'язані з процесом виконання. Сценічна увага теж має свою структуру: післядовільна увага займає вищий рівень, довільна увага – середній, мимовільна увага – нижчий [Там само].

Виконавець, який розвивається відповідно до власних індивідуальних якостей, виявляється більш стійким на сцені і, зазвичай, менш хвилюється. Напроти, той, хто навчається без урахування характерних рис власного таланту за стандартною схемою, виявляється більш схильним до внутрішніх і зовнішніх перешкод.

Центральною структурою в розвитку виконавських здібностей музиканта-інструменталіста, що інтегрує в собі професійні та особистісні риси інструменталіста, визначається виконавський апарат. Поняття виконавського

апарату розкривається в контексті реальної діяльності музиканта, спрямованої на пізнання художніх ідей та образів музичного твору, що відбувається на основі активної участі його особистісних рис – мислення, емоційно-естетичного переживання, слуху та моторики. Поєднання всіх технічних знань та вмінь інструменталіста в технічний комплекс, а емоційних здібностей та інтелектуальних властивостей – у художній комплекс пов'язане із системним розумінням професійно-особистісних рис виконавця у формуванні його виконавської майстерності [1, с. 128].

Як зауважує О. Андрейко, розвиток технічного та художнього комплексів виконавського апарату залежить від здатності виконавця до художньо-образного мислення, володіння ним, музично-теоретичними та методичними знаннями, рівнем його аналітичних та рефлексивних здібностей [Там само]. Зважаючи на це, актуального значення в процесі якісного формування виконавського апарату як чинника успіху сценічної майстерності набуває професійна рефлексія. Професійна рефлексія характеризується як спрямованість мислення індивіда на об'єкти професійної діяльності, особистісні професійні риси [8, с. 170]. Саме рефлексія знань, умінь, навичок набутого досвіду дає можливість адекватно визначати рівень професійного розвитку й програмувати кроки до подальшого набуття сценічної майстерності.

Для музичної освіти, на нашу думку, важливим є використання професійної рефлексії в розвитку структури виконавських здібностей музиканта-інструменталіста й на цій основі формування сценічної майстерності.

Усе це дає поштовх до переосмислення розуміння виконавських здібностей музиканта-інструменталіста та трактування їх не як суто професійно-функціональної системи, а як системного утворення, що ґрунтується на основі пізнання педагогом особистісного досвіду студента для його підготовки до майбутньої професійної діяльності і звідси розгортання, розвиток та вдосконалення його професійних умінь і навичок.

Виходячи з цих важливих позицій, ми намагаємося розкрити виконавські здібності в контексті реальної діяльності музиканта, спрямованої на відтворення художніх ідей та образів музичного твору, і яка забезпечується активною участю всіх основних сфер індивіда - мисленням, емоційним переживанням, слухом та моторикою.

Головною метою виконавця є розуміння задуму композитора й відтворення образу музичного твору, використовуючи при цьому засоби художньої виразності. Творча інтерпретація являє собою узагальнення естетичних ідеалів, варіантів і стилів виконання, які переломлюються у свідомості виконавця-інструменталіста. Безумовно, нотний запис передбачає певну свободу для розшифрування тексту, але ця свобода обмежується правилами й законами музичного мислення, властивого стилю епохи й композитора, жанровим особливостям, які склалися за умов різних соціальних функцій музики, її змісту, умов виконання.

Висновки. Таким чином, ми визначили етапи розвитку виконавських здібностей музиканта-інструменталіста з метою удосконалення його професійної майстерності а саме: загальні та музичні здібності, а також суто виконавські здібності. Центральною структурою в розвитку виконавських здібностей музиканта-інструменталіста, що інтегрує в собі професійні та особистісні риси інструменталіста, визначається виконавський апарат. Для музичної освіти важливим є використання професійної рефлексії в розвитку структури виконавських здібностей музиканта-інструменталіста як чинника успіху сценічної майстерності.

Перспективою подальшого розвитку цієї проблеми ми вбачаємо створення методів, які б забезпечили активізацію рефлексивної діяльності музикантів-інструменталістів у процесі розвитку технічних і художніх умінь та залучення їх до технічно-пошукової й художньо- пізнавальної діяльності, спрямованої на успішність концертних виступів.

Список використаних джерел:

1. Андрейко О. І. Методи вдосконалення виконавського апарату музиканта-інструменталіста : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Оксана Іванівна Андрійко. – К., 2004. – 185 с.
2. Арановский М. Г. Мышление, язык, семантика / М. Г. Арановский // Проблемы музыкального мышления. – М. : Музыка, 1974. – С.90-123.
3. Белан Е. А. Индивидуальные модели совладания с феноменом сценического волнения (анализ практических ситуаций) [Электронный ресурс] / Е. А. Белан. - Режим доступа : http: // arts.adygnet.ru
4. Бочкарев Л. Л. Психология музыкальной деятельности / Л. Л. Бочкарев. – М. : Классика XXI, 2008. – 352 с.
5. Каузова А. Г. Теория и методика обучения игре на фортепиано: учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / А. Г. Каузова, А. И. Николаева. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 368 с.
6. Ковалёв А. Г. Психология личности / А. Г. Ковалев. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1969. – 391 с.
7. Ражников В. Г. Диалоги о музыкальной педагогике / В. Г. Ражников. – М.: Классика XXI, 2004. – 140 с.
8. Рудницька О. П. Основи викладання мистецьких дисциплін / О. П. Рудницька. – К., 1998. - 351 с.
9. Савшинский С. И. Пианист и его работа / С. И. Савшинский. – Л. : Сов. комп., 1961. – 271 с.
10. Сохор А. Н. Музыка как вид искусства / А. Н. Сохор. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 1970. – 134 с.
11. Цагарелли Ю. А. Психология музыкально-исполнительской деятельности : учеб. пособие / Ю. А. Цагарелли. – СПб.: Композитор С-П., 2008. – 368 с.

УДК 378.147-021.311:364-785.4:7

Л. Ю. Полторак

АКТУАЛЬНІ СФЕРИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ АРТ-ТЕРАПІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Анотація. *У статті розглядаються основні напрями діяльності соціальних працівників і галузі економіки, в яких вони можуть працювати, на основі чого виокремлено сфери діяльності в яких є актуальним використання методів арт-терапії та посади, які в даних сферах можуть обіймати соціальні працівники.*

Ключові слова: *соціальні працівники, сфера діяльності, методи арт-терапії*

Annotation. *Article contains the analyze of scientific literature about available ways for setting streams and branches of social workers' activity. Article also reviews main branches of economics and social worker's activity where they can work. Branches of activity and positions that may be held by social workers, where art therapy method's use is actual are determined.*

Keywords: *social worker, methods of art therapy.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Характерною ознакою розвитку економіки України є посильна конкуренція на ринку праці, що обумовлено багатьма чинниками, зокрема жорсткими вимогами до якості підготовки спеціалістів та надлишком трудових ресурсів, який формується в більшості сфер діяльності. У зв'язку з цим все більшої значущості набуває підготовка соціальних працівників, які мають необхідну кваліфікацію у сфері